

Medieetiken i framtiden – en vidgad och stärkt självreglering

Inledning

Föreningen Utgivarna, SJF och Publicistklubben har beslutat att inrätta ett gemensamt medieetiskt system, som bygger vidare på den mer än 100-åriga svenska traditionen av självreglering för pressen med Allmänhetens Pressombudsman (PO) och Pressens Opinionsnämnd (PON).

Självregleringen ska omfatta alla medieformer och kommersiella medieaktörer likväl som public service. Den medieetiska kärnan – omsorgen om den enskildes privatliv – är densamma för ansvarstagande publicister, oavsett i vilka medier de verkar. De flesta medieaktörer agerar dessutom allt oftare på flera plattformar och en och samma nyhet publiceras ofta i såväl text som rörlig bild och ljud. I ljuset av detta blir det naturligt att ansvarstagande publicister gemensamt slår vakt om medieetikens kärna.

Med MO/MEN kommer den enskilde att kunna få upprättelse om han eller hon utsatts för en oförsvarlig publicitetsskada, exempelvis genom felaktiga uppgifter, genom att han eller hon inte fått möjlighet att bemöta påståenden eller genom intrång i den personliga integriteten.

I en situation då den enskilde får allt svårare att värja sig mot ogrundade påståenden, mot hat, hot och rena lögnen så visar det nya medieetiska systemet skillnaden mellan professionella ansvarstagande medieaktörer och andra. Vi vill bidra till ett demokratiskt samtal som präglas av nyfikenhet, fakta och ett sunt utbyte av olika meningar.

Den föreslagna självregleringen syftar också till att värna ansvarstagande mediers oberoende. Behovet av detta har ökat under senare år när vi i vår omvärld sett hur politiska beslut fattats i flera länder med syfte att kontrollera och styra mediernas innehåll och därmed samhällsdebatten.

Vi väljer därför att ta ansvar för det som vi publicerar, oavsett plattform.

I denna promemoria beskriver vi huvuddragen i vårt förslag med Allmänhetens Medieombudsman (MO) och mediernas etiska nämnd (MEN).

Stockholm 2018-04-03

TU - Medier i Sverige, Sveriges Television, Sveriges Tidskrifter, Sveriges Radio, Utbildningsradion, TV 4, Publicistklubben och Journalistförbundet.

Kontaktpersoner:

Sofia Wadensjö Karén, styrelseordförande Utgivarna, tel. 070 -563 71 59

Nils Funcke, vd Utgivarna, tel. 072 – 563 38 64

Innehåll

<i>Inledning</i>	1
<i>Innehåll</i>	1
<i>Det nya medieetiska systemet i korthet</i>	3
<i>Ansvarstagande medier – därför inrättas MO/MEN</i>	4
<i>MO/MEN – Ett oberoende självregleringsorgan</i>	4
<i>Oförsvarlig publicitetsskada grund för prövningen</i>	5
<i>Plattformsberoende granskning</i>	7
<i>Vilka medier bör omfattas</i>	7
<i>Självregleringens organisation</i>	9
<i>Skyldighet att informera allmänheten</i>	9
<i>Avgränsningar mot Granskningsnämnden</i>	10

Det nya medieetiska systemet i korthet

- Till skydd för enskildas privatliv inrättas Allmänhetens Medieombudsman (MO) och Mediernas etiska nämnd (MEN).
- För att värna mediernas oberoende utformas MO/MEN som ett vidgat och stärkt självregleringsorgan. Det vidgade systemet ska föra traditionen från Allmänhetens Pressombudsman och Pressens Opinionsnämnd vidare.
- MO/MEN ska pröva om enskilda utsatts för en oförsvarlig publicitetsskada.
- Endast om den enskilde som anser sig drabbad av en publicitetsskada ger sitt tydliga medgivande ska anmälan prövas.
- MO/MEN ska pröva alla yttranden för de medier som omfattas av självregleringen oberoende av publiceringsplattform.
- Grundförutsättningen för att en prövning i MO/MEN av en publicering ska kunna ske är att den
 - faller in under tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen eller
 - sker i ett socialt medium där ett grundlagsskyddat massmedium bedriver verksamhet under sitt varumärke och för yttranden som utgivaren godkänt.
 Därutöver krävs att publiceringen skett i ett massmedium som drivs av ett företag som är anslutet till någon av huvudmännen i Medieetikens förvaltningsorgan eller drivs av ett företag eller enskild som är direktansluten till det medieetiska systemet eller uppfyller kraven i tryckfrihetsförordningen för en periodisk skrift.
- MEN byggs upp som det nuvarande självreglerande systemet med representanter för allmänheten och mediebranschen. Prövningen ska vara kostnadsfri för den enskilde anmälaren.
- Samtliga medier som är anslutna till det självreglerande systemet ska lämna information om till vilket organ den som känner sig förfördelad ska vända sig för att få sin sak prövad.
- Utgivarna, SJF och Publicistklubben hemställer om en justering av Granskningsnämndens uppdrag som möjliggör för MO/MEN att överta den etiska granskningen av frågor som rör enskilds privatliv också för inslag och program som sänts i linjära radio- och tv-kanaler.

Ansvarstagande medier – därför inrättas MO/MEN

Till skydd för enskildas privatliv inrättas Allmänhetens Medieombudsman (MO) och Mediernas etiska nämnd (MEN).

De professionella medierna – kommersiella, ideella och public service – används dagligen av så gott som hela befolkningen och fyller en central roll i den svenska demokratin. De utgör en arena för samhällsdebatten och är för de allra flesta en viktig källa till information, kunskap och underhållning.

Professionella medieföretag i Sverige kännetecknas av etiskt ansvarstagande och ett seriöst förhållningssätt. Detta har stärkts av den långa tradition och starka ställning som tryckfriheten och yttrandefriheten haft i vårt land.

Samtidigt ser vi hur det demokratiska samtalet riskerar att försvagas. Hat och hot ökar. Desinformation och lögn har alltför lätt att få fäste. Den som önskar sprida en felaktig bild av ett sakförhållande eller skada en person med hjälp av ord, ljud eller bild har aldrig haft så kraftfulla verktyg till sitt förfogande.

Det gör det än viktigare för professionella medieföretag att markera skillnaden gentemot den omfattande informationsverksamhet och åsiktsbildning som inte kännetecknas av ett tydligt ansvarstagande, ett källkritiskt förhållningssätt samt etiska överväganden.

Vårt mål är att tydliggöra att ansvarstagande medier särskiljer sig från detta. Den som anser sig utsatt för en oförsvarlig publicitetsskada i våra medier ska kunna få sin sak prövad av ett självständigt organ. Klara regler och ett gemensamt system stärker individens möjligheter att försvara sig mot orättfärdiga publiceringar och bidrar till att öka förtroendet för ansvarstagande medier. Det stärker också den journalistiska kvaliteten i medierna.

MO/MEN – Ett oberoende självregleringsorgan

För att värna mediernas oberoende utformas MO/MEN som ett vidgat och stärkt självregleringsorgan. Det vidgade systemet ska föra traditionen från Allmänhetens Pressombudsman och Pressens Opinionsnämnd vidare.

Det finns ett värde i att föra traditionen vidare och ta tillvara de erfarenheter och det oberoende som 100 år med pressens självreglerande systemet gett. Ett vidgat system ger ytterligare stabilitet och styrka åt självregleringen.

En vidgad och stärkt medieetisk självreglering bidrar till mediernas trovärdighet och tilltron till dem som ingår i detta system. Det stärker mediernas självständighet gentemot myndigheter och politiker.

I andra länder har vi sett hur politiska aktörer kunnat ta kontrollen över eller beskära friheten för oberoende medier med hjälp av skärpta regelverk och statliga granskningsorgan. Genom att inrätta ett självregleringsorgan pekar vi på en alternativ väg i linje med den svenska yttrandefrihetstraditionen, där medierna själva, i stället för politiker, tar ansvar för etiken.

Huvudmännen för det nya systemet har sökt finna formerna för hur traditionen med en från myndigheter och politiker oberoende etisk självprövning kan föras vidare och inkludera såväl tryckta medier som etermedia oavsett publiceringsform och oavsett i vilken form verksamheten drivs. Det liggande förslaget omfattar alla medieslag och kommersiella medier likväl som public service.

En vidgad och stärkt medieetisk självreglering stärker mediernas oberoende från myndigheter och politiker. Ett stort antal statliga utredningar och propositioner uttrycker sig positivt om självreglering.

Självregleringen är och blir i än högre utsträckning en markering av skiljelinjen till publiceringar på webbsidor och i sociala medier där källkritik och etiska överväganden saknas. Sammantaget innebär det att trovärdigheten och därmed tilliten till de medier som ingår i självregleringen ökar.

Upplevd publicitetsskada grund för prövningen

MO/MEN ska pröva om enskilda utsatts för en oförsvarlig publicitetsskada.

Endast om den enskilde som anser sig drabbad av en publicitetsskada ger sitt tydliga medgivande ska anmälan prövas.

Vad gäller radio- och TV-företagens publiceringar bör juridiska personer fortsatt hänvisas till Granskningsnämnden för att få sin sak prövad. För pressens publiceringar kan juridiska personer vända sig till MO/MEN för att begära genmäle eller rättelse.

När det är tydligare om och hur regering och riksdag avser att förändra Granskningsnämndens mandat kan det finnas anledning att se om denna skillnad mellan aktörerna i systemet bör åtgärdas. En sådan utvärdering ska genomföras efter ett år med det nya systemet.

Ambitionen med en vidgad självreglering är att skapa ett sammanhållet system för att skydda enskilda från publicitetsskada, inte minst genom att värna den enskildes privatliv eller som det bland annat uttrycks i dagens publicitetsregler "privatlivets helgd".

Grunden för en prövning inom MO/MEN-systemet bör begränsas till att gälla de fall där det uppstått en publicitetsskada för en enskild. Det kan gälla publiceringar som innebär ett

omotiverat intrång i någons privatliv eller att den enskilde nekats rätten till genmäle eller införande av rättelse på ett sätt som lett till publicitetsskada.

MO/MEN är tänkt att pröva alla publiceringar oavsett medieform där enskilda anser sig vara utsatta för en publicitetsskada som kan prövas mot en bestämmelse i publicitetsreglerna.

Det är väsentligt att de förändringar som genomförs kan upprätthållas. Det krävs en stabil organisation och långsiktig finansiering för att skapa tillit till MO/MEN. Därför bör ambitionsnivån för MO/MEN inte sträckas längre än detta i dag.

De regler som finns i publicitetsreglerna när det generellt anges att felaktiga uppgifter ska rättas när det är befogat och kravet att återge alla parterns ståndpunkt är centrala. De bör föras med in i det nya medieetiska systemet, men endast prövas mot en enskilds upplevda publicitetsskada.

Det är den enskilde som ska avgöra om hen anser sig orättvist behandlad. MO/MEN bör därför, precis som PO/PON, endast ta upp anmälningar till prövning där den enskilde som anser sig utsatt för en publicitetsskada uttryckligen vill få sin sak prövad.

I dag ska en anmälan vara inkommen till PO inom tre månader från offentliggörandet. Om särskilda skäl föreligger kan prövning ske även av äldre publiceringar. Denna regel med sin ventil för särskilda fall bör gälla även för MO/MEN.

Prövningen i MO/MEN omfattar den medieetiska kärnan som är gemensam för alla medieföretag – omsorgen om individens skydd mot oförsvarlig publicitetsskada. På andra områden skiljer sig både regelverk och praxis mellan medieföretagen, exempelvis textreklamsregler som gäller för pressen, regelverket kring otillbörligt gynnande som gäller för radio- och tv-företagen, det generella opartiskhetskravet som gäller för public service-bolagen. Dessa frågor prövas fortsatt av andra organ.

Ytterligare ett område där en åtskillnad behöver göras åtminstone inledningsvis rör juridiska personers möjlighet att få sin sak prövad i Granskningsnämnden respektive MO/MEN. För radio och TV-företag som sänder med sändningstillstånd finns även fortsatt Granskningsnämnden som prövar bland annat de mer långtgående kraven om sakligheten i sändningarna och för public service-bolagen även opartiskheten. Det är här den absoluta majoriteten av prövningarna av etermediernas publiceringar sker, i synnerhet vad gäller juridiska personer – företag, partier, intresseorganisationer, myndigheter, föreningar med flera. I Granskningsnämnden är det möjligt för alla att anmäla en publicering för opartiskhet och saklighet medan MO/MEN endast kan pröva fall där den drabbade givit sitt medgivande. För de aktörer som ingått i det tidigare pressetiska systemet finns inte prövning av krav på opartiskhet och saklighet. Där har istället denna typ av frågor hanterats genom principen att felaktiga uppgifter ska rättas när det är befogat och kravet att återge den berörda partens ståndpunkt.

Bland annat för att minska risken för att två organ prövar samma publicering (så kallad dubbelprövning) behöver en åtskillnad göras mellan de ingående medierna. För de medier som inte sänder med tillstånd av regering eller myndighet prövas anmälan från juridisk person av MO/MEN, om den avser rätten till bemötande eller rättelse. Juridiska personers rätt till

bemötande och rättelse i massmedier som drivs med tillstånd av regeringen eller myndighet prövas ej av MO/MEN. Anmälare bör upplysas om möjligheten att begära att Granskningsnämnden för radio och tv prövar frågan.

När det är tydligare om och hur regering och riksdag avser att förändra Granskningsnämndens mandat kan det finnas anledning att se om denna skillnad mellan aktörerna i systemet bör åtgärdas. En sådan utvärdering ska genomföras efter ett år med det nya systemet.

Plattformsberoende granskning

MO/MEN ska pröva alla yttranden för de medier som omfattas av självregleringen oberoende av publiceringsplattform.

Den publicistik och de medier som är tänkta att omfattas av det vidgade systemet har olikheter vad gäller finansiering, reglering i lagar och förordningar, tillståndsprövning och tillsyn samt även kultur. Men det finns många likheter; synen på den oberoende journalistikens roll i samhället och grundläggande etiska principer där etermedierna trots att de inte prövas av Allmänhetens Pressombudsman (PO) och Pressens Opinionsnämnd (PON) sedan länge är anslutna till pressens publicitetsregler i tillämpliga delar.

Det föreslagna systemet innebär att den publicistik som sker på etermediernas webbplatser och som idag faller utanför såväl PO/PON som Granskningsnämnden kan prövas. Det stärker allmänhetens tillit till det medieetiska systemet. På motsvarande sätt skapar det en tydlighet för pressen, vars tjänster i nya medieslag i ökad grad annars kan riskera att falla in under statlig granskning.

För att systemet ska vara plattformsberoende behöver etermediernas linjära tjänster inkluderas. För att det ska kunna ske utan risk för dubbelprövning krävs att Granskningsnämndens uppdrag justeras. Detta utvecklas nedan.

Vilka medier bör omfattas

Grundförutsättningen för att en prövning i MO/MEN av en publicering ska kunna ske är att den

- a) faller in under tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen eller
- b) sker i ett socialt medium där ett grundlagsskyddat massmedium bedriver verksamhet under sitt varumärke och för yttranden som utgivaren godkänt.

Därutöver krävs i både a) och b) att publiceringen skett i ett massmedium som

- drivs av ett företag som är anslutet till någon av huvudmännen i Medieetikens förvaltningsorgan eller
- drivs av ett företag eller enskild som är direktansluten till det medieetiska systemet eller
- uppfyller kraven i tryckfrihetsförordningen för en periodisk skrift.

Något krav på att verksamheten ska klassificeras som "journalistisk" för anslutning till MO/MEN bör inte ställas. Begreppet låter sig svårligen definieras på ett så entydigt sätt.

När det gäller yttranden i kommentarsfält på webbplatser som drivs av medier som är anslutna till systemet ska dessa kunna prövas av MO/MEN om de före publiceringen har godkänts av en utgivare eller någon som han eller hon satt i sitt ställe. Så kallade icke modererade kommentarer faller utanför systemet och självregleringen oavsett vem som skrivit dem.

Det förtjänar att framhållas att det finns engagerade privatpersoner som på sin fritid driver bloggar om bland annat samhällsfrågor. Sådan verksamhet kan i mångt och mycket vara lika "journalistisk" och lika seriös som vissa periodiska skrifter och ska frivilligt kunna ansluta sig till MO/MEN. En förutsättning är att de uppfyller de formella kraven. Idag har ett 40-tal webbplatser anslutit sig till PO/PON.

Vi har valt att vid införandet av MO/MEN inte vidga tillämpningsområdet ytterligare. Det innebär att icke förhandsmodererade yttranden även om de publiceras på plattformar medieföretaget upplåter inte prövas.

Yttranden i sociala medier faller ofta inte in under yttrandefrihetsgrundlagarna. Det innebär att ansvaret i första hand ligger på den som skrivit yttrandet enligt brottsbalkens bestämmelser och under vissa förutsättningar även på den som tillhandahåller tjänsten enligt lagen om elektroniska anslagstavlor.

När det tydligt framgår att verksamheten i sociala medier drivs under det ansvariga utgivarskapet hos någon som omfattas av det medieetiska systemet bör publiceringarna kunna prövas av MO/MEN. Även i de fall någon skriver på uppdrag av massmedieföretaget och under dettas tydligt markerade utgivarskap bör publiceringarna kunna prövas av MO/MEN.

Yttranden som publiceras under massmediets varumärke på sociala plattformar av andra än de som har fått ett tydligt uppdrag av den ansvariga utgivaren bör inte prövas.

Detta överensstämmer med den ordning som gällt för PO/PON:s prövning sedan början av 2014.

Etermedia

Etermedierna som arbetar under yttrandefrihetsgrundlagarna står för en mycket stor andel av medborgarnas mediekonsumtion och utgör en för samhället väsentlig publicistisk verksamhet.

Utöver public service-företagen hade 23 programföretag 2016 tillstånd att sända tv i marknätet. Tillstånden omfattar totalt 53 programtjänster. Antalet innehavare med tillstånd att sända närradio uppgick samma år till 687 medan antalet tillståndshavare för sändning av kommersiell radio, tidigare privat lokalradio, uppgick till 128.

I den mån dessa inte tillhör någon branschorganisation eller på annat sätt saknar anknytning till någon av huvudmännen för MO/MEN bör det vara möjligt för dem att individuellt ansluta sig till det medieetiska systemet.

Enskilda bloggare

Även enskilda som driver en webbplats bör kunna ansluta sig till systemet. Förutsättningen är att de valt att grundlagsskydda sina webbplatser, utsett en ansvarig utgivare samt ställt sig bakom de etiska reglerna och förklarat att de är beredda att låta MO/MEN pröva deras publiceringar.

Självregleringens organisation

MEN föreslås bli uppbyggt som det nuvarande självreglerande systemet med representanter för allmänheten och mediebranschen.

Prövningen ska vara kostnadsfri för den enskilde.

I allt väsentligt liknar den nya organisationen för MO/MEN den organisation som gäller för dagens självregleringssystem med PO/PON. Huvudmän för dagens system är TU, Sveriges Tidskrifter, Publicistklubben och Journalistförbundet organiserade i Pressens samarbetsnämnd. Arbetsnamnet för det organ vars stadgar är under utarbetande är Medieetikens förvaltningsorgan (MEFO).

Det är betydelsefullt att Publicistklubben och Journalistförbundet är representerade i MEFO/MEN som jämbördig huvudman med medieföretagen. Utöver att det ger självregleringen trovärdighet gentemot allmänheten och staten tillför SJF och Publicistklubben kunskaper och erfarenheter som bidrar till en effektiv och sakkunnig organisation.

På samma sätt är avsikten att den roll som Advokatsamfundet och Chefs-JO:s har i dagens system flyttas med till MO/MEN. Det gäller bland annat att de utser allmänhetens representanter i MEN och är delaktiga i processen att utse MO.

Allmänhetens representanter i MEN bibehålls med nuvarande andel av ledamöterna, sex av åtta ordinarie och lika många suppleanter. Ordförandena som ska vara ordinarie domare eller före detta domare har utslagsröst vid lika röstetal.

MO ansvarar för och leder det dagliga arbetet vid MO-kansliet.

Prövningen ska vara kostnadsfri för den enskilde anmälaren. Även i fortsättningen ska det massmedium som klandras av MEN erlägga en avgift som bidrar till finansieringen av systemet. Utgivarna kommer dock stå för den huvudsakliga finansieringen av MO/MEN.

Skyldighet att informera allmänheten

Samtliga medier som är anslutna till det självreglerande systemet ska lämna information om till vilket organ den som känner sig förfördelad ska vända sig för att få sin sak prövad.

Det bör ingå i alla anslutna mediers uppdrag att informera allmänheten om MO/MEN, vilka möjligheter som finns att klaga på publiceringar och hur en anmälan görs. Både MO/MEN och GRN bör lotsa anmälare vidare till rätt instans beroende på fråga.

För att upplysa allmänheten om möjligheten att få sin sak prövad och vart de ska vända sig bör det övervägas att införa en "klagomur" tillgänglig via internet. Där skulle den enskilde få upplysning om sina rättigheter samt på ett interaktivt sätt steg för steg lotsas till rätt instans. En sådan behöver utformas i samråd med Granskningsnämnden.

Avgränsningar mot Granskningsnämnden

Utgivarna, SJF och Publicistklubben hemställer om en justering av Granskningsnämndens uppdrag som möjliggör för MO/MEN att överta den etiska granskningen av frågor som rör enskilds privatliv också för inslag och program som sänts i radio- och tv-kanaler.
--

För att få ett effektivt och sammanhållet system med hög trovärdighet och stabilitet krävs att risken för dubbelprövning minimeras. Därav följer att instruktionen för GRN bör ändras så att nämnden inte längre prövar frågor om enskilds privatliv och enskilds genmäle. Detta eftersom dessa bestämmelser överlappar den typ av frågor som MO/MEN ska pröva.

Uppgiften att pröva privatlivskränkningar bör ske hos MO/MEN. De anmälningar som är tänkta att prövas av MO/MEN blir då väl definierade och utgör i dag en förhållandevis begränsad del av GRN:s arbete.

Det hindrar inte att gränsdragningssvårigheter och risk för dubbelprövning trots allt kan uppkomma. Det är angeläget att dessa risker minimeras med hjälp av tydlig information till allmänheten. Det är en förutsättning att såväl GRN som MO/MEN tar sitt ansvar och hänvisar anmälaren till rätt instans om de själva inte är behöriga att pröva en anmälan.